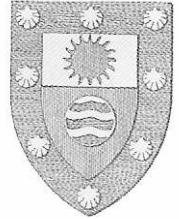

Forord

En væsentlig del af indholdet i denne årbog er baseret på materiale, som medlemmer og venner af Vejby-Tibirke Selskabet har skrevet. Noget har ligget i længere tid i arkivet og ventet på, at blive publiceret.

Artikler, erindringer og oplysninger fra medlemskredsen vil altid danne grundlag for udgivelse af selskabets årbøger. Derfor skal redaktionen opfordre alle medlemmer til fortsat at forsyne selskabet med materiale, som kan være af interesse for medlemskredsen.

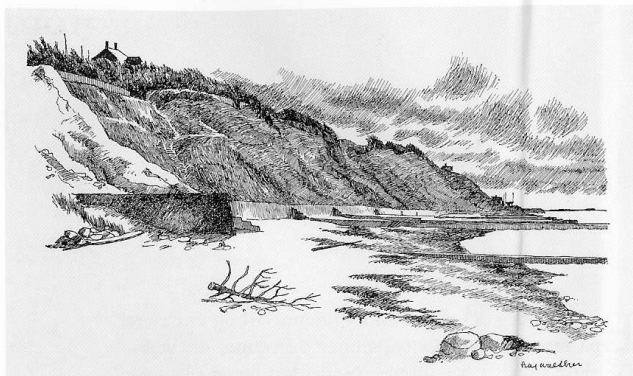
Redaktionen vil gerne rette en tak til alle, som med tekst, oplysninger og billeder har bidraget til denne årbog. En speciel tak for fotografisk bistand til Stig Olkjær, Vejby.

En af hovedkræfterne bag bl.a. de seneste årbøger trådte ud af selskabets bestyrelse ved generalforsamlingen i 1995. Om hendes store indsats i selskabet faldt der ikke mange ord ved den lejlighed.

Redaktøreme af denne årbog, som fra hende overtog et omfattende materiale og heriblandt en væsentlig del af grundlaget for 1996-årbogen, vil derfor gerne rette en særlig tak til Liv Tvermoes for hendes indsats i selskabet og årbogsarbejdet.

April 1996

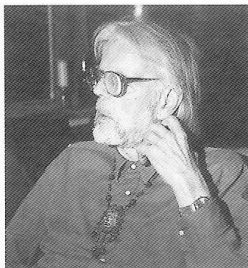
Lars Repsdorph - Niels Jørgen Larsen

Omslagstegningen er udført af Kaj Walther

*Tibirke-kunstneren rundede i
foråret de 80 år.*

*Han har velvilligt stillet
tegningen af-skrænterne ved
Helene Kilde til rådighed for
selskabet.*

»Minder og mennesker«

Minder og mennesker

omkring min malende mor

Af Jørgen Havning

Mary E. Havning 1955. (Foto Holt & Madsen)

Endnu da vi i 1936 tog vores nybyggede sommer/helårshus i besiddelse, var der i Tisvilde en markant koloni af kunstnere, bildende såvel som musiske. Når dette nu efter mange år står så klart og virker så betydningsfuldt for mig, er grunden selvfølgelig den, at vi, d.v.s principielt min mor med min søster og mig som vedhæng, i nogen grad kom til at høre til denne koloni.

For den læser, der ikke er eller kan være helt klar over baggrunden for dette tilhørsforhold, må ganske kort anføres, at mor, malerinden Mary E. Havning, født Bonfils i det herrens år 1888 - udstillings året, som de gamle sagde - i perioden fra midt i 30-erne til midt i 60-erne var en af landets mest anerkendte og mest anvendte portrætmalere med en perlerække af karakterfulde, repræsentative billeder bag sig, spændende fra en række bryggeriarbejdere til ophængning på Carlsbergmuseet, over diverse direktører og grosserere til biskopper i Viborg, Ålborg og København. Sidstnævnte, biskop Fuglsang-Damgaards billede hænger i Frue Kirkes søndre skib, hvor det kan ses af eventuelle interesserede.

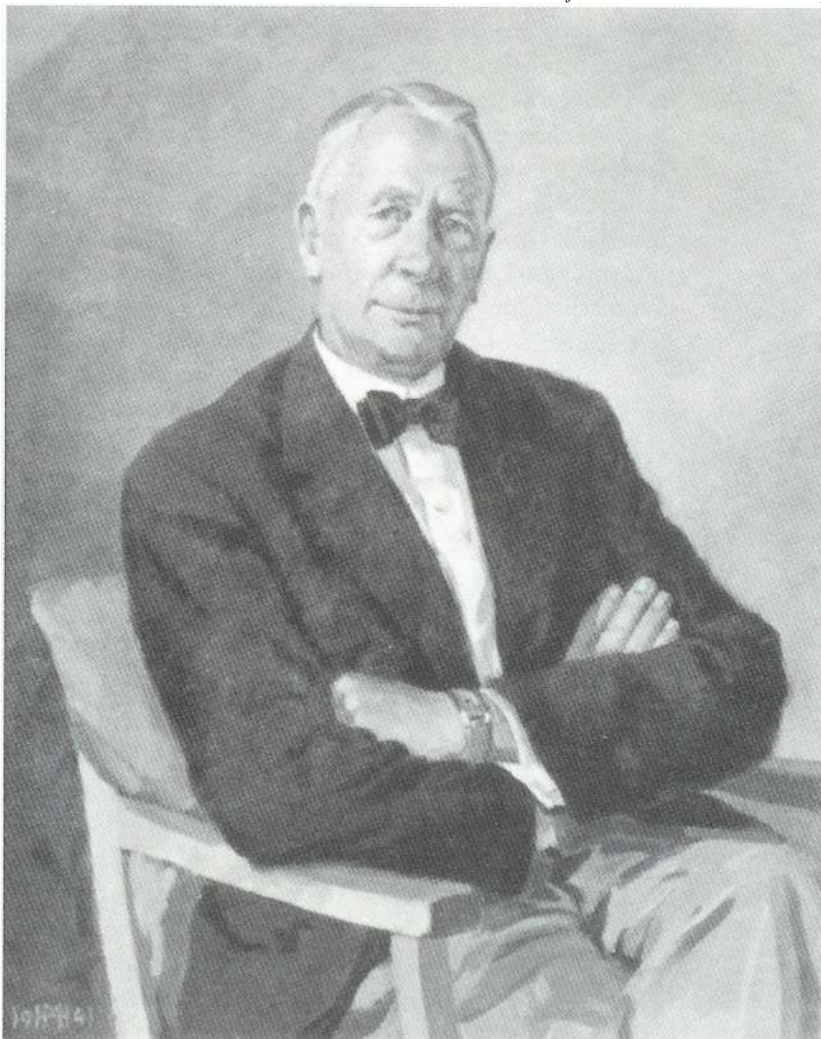
Nogle af hendes mange portrætter fik da også relation til hendes Tisvilde-tilværelse, idet hun bl.a. her i sit atelier malede vores nabo mod vest, overformynder Lauritz Ingerslev, til ophængning i det nu hedengangne Overformynderi.

(Hvor mon det billede nu er blevet af?).

*Portræt af
overformynder Lauritz Ingerslev*

Og oppe fra Tibirke Bakker kom modellen til et af min mors mest vellykkede portrætter, nemlig muremester Einar Komerup, med hvis datter jeg senere blev gift. En slags Kunst for Varer, som arkitekten professor Edvard Thomsen udtrykte det. Billedet hænger i firmaets Einar Komerups hovedkontor i Glostrup, og ægteskabet holder endnu, godt på vej til guldbrylluppet.

Portræt af muremester Einar Komerup

Overformynderens svoger, den hollandske hr. Weidema, malede hun con amore, og billedet befinder sig stadig i hendes atelier.

En række herlige landskabsbilleder blev det også til i årenes løb; billeder der indeholder hele den duft af det danske bondelandskab, der nu er blevet til villakvarterer med alt for højetræer.

Huset ligger på den nuværende Margot Nyholmsvej nr. 8. Hvor mange tænker mon i øvrigt på, at samme Margot Nyholm er identisk med Det kgl. Teaters fejrede primaballerina Margot Landier, som imidlertid giftede sig med direktør Erik Nyholm, der havde sit sommerhus ved den markvej, der jo som så mange andre veje, da veje over hele landet skulle have navne, fik navn efter en på stedet boende berømt-hed. Vejen kunne altså dårligt kaldes Margot Landiersvej for ikke at genere hendes derboende mand. Men det er altså hende!

Dette vort hus, som er tegnet af min onkel, arkitekt Henning Hansen, ligger på en grund, der nogle år tidligere var udmatrikuleret fra Stuebjerggårds jorder og købt af fru Jenny Bang, der sikkert efter moden overvejelse valgte at blive boende i sit hus skråt overfor Nordhus, og derfor solgte denne anden grund til min mor for hele 50 øre pr. kvadratalen.

Jørgen og Anna Havning foran huset på Margot Nyholmsvej.

(Foto: Stig Olkjær)

De geografiske omgivelser for vores hus var, udover skoven, til hvilken vi altid har haft og trods skovstyrelsens urimelige afgiftspolitik stadig har en låge, den førnævnte overformynder Ingerslev ca. 200 m. oppe ad bakken i Stuebjerghus, bygget vist nok af hans far omkring 1906.

Mod nord lå de åbne marker med gårdejer Carl Pedersens køer, heste, roer eller korn i smuk vekseldrift, og med den langtrækkende ubebyggede og ubevoksede udsigt helt ud forbi Godhavn, drengehjemmet med de dengang lidt frygtede såkaldt uartige drenge, som vi aldrig mærkede noget negativt til. De klart positive sider af Godhavn var til gengæld smedien og gartner Egestad.

Skønne toner

På skrå mod nordvest for os boede grosserer Fischer, der var af ungarsk oprindelse. Fra hans ikke specielt charmerende 2-etagers hus lød sommetider skønne toner ud i sommeraftenen, når han, der var en habil pianist, spillede sammen med sin landsmand violinisten Emil Telmanyi.

Dette hus er fra ca. 1934, og det er tegnet af arkitekt Helge Holm, en god ven og samtidig med arkitekt Henning Hansen - vores arkitekt, om jeg så må sige. Begge har de på akademiet haft Martin Nyrop til lærer. Nyrop, der blandt meget andet er arkitekten bag xylograf Hendriksens hus "Arken", som fra vores hus, dengang uden træer, kunne ses til venstre for grosserer Fischers hus.

Mod øst boede Thora Bendix, enke efter cellisten Fritz Bendix, kgl. kapelmusikus og bror til pianisten og komponisten Victor Bendix i "Lunde bo", som vist var tegnet af arkitekt Helweg-Møller omkring 1910.

Thora Bendix, der forøvrigt også havde været gift med den herostratisk-berømte justitsminister Alberti, boede i huset om sommeren sammen med sin datter Karen Hetsch, som senere efter moderens død overtog huset og boede der til sine dages ende sammen med sin trofaste hushjælp gennem mange år frøken Søndberg.

Alt i alt boede vi således et yndigt sted for en midaldrende, selvstændig dame med to børn og husassistent i gavlværelset på loftet.

Pas på med selskabeligheden

Når jeg tidligere brugte udtrykket at vi "i nogen grad kom til at høre til denne (kunstner-) koloni" skyldes det det forhold, at da vi flyttede derop, sagde min mors gamle ven og akademikammerat maleren William Scharff: "Pas på med selskabeligheden. Den er nem at komme ind i, men forbandet svær at slippe ud af, og den stjæler en masse tid og kræfter fra en. Jeg kender det af egen erfaring!".

Denne udtalelse plus vel også en egen indre form for isolationstrang gjorde, at nok var vi på hat med mange, men den altopslugende selskabelighed slap vi fri af. Men hvem var så denne koloni?

William Scharff fra Spånekrogen i Tisvilde Lunde er nævnt, og nær ham boede til den ene side billedkunstneren Victor Haagen-Müller og til den anden side tegneren og maleren Carl Jensen, gift med maleren professor Julius Pauls ens ene datter. En anden datter var gift med billedhuggeren Hugo Liisberg, der ligeledes boede i Lundene nær ved svigerfar Paulsens gamle gård.

I Lundene fandt man også maleren Axel Ulmer, med hvem vi havde en ganske hyggelig form for aftenedrikningssamkvem. Han var en god maler, og han og hans søde kone Misse var nogle dejlige hjertevarme mennesker. Så var der jo billedhugger Elo i møllen i Lundene, Ove Kunert omme ved Borshøjgård, maleren Carl Schwenn nedenfor Knudåge Riisager, og endelig Ebba Holm i Holmehuset, som er beskrevet i årbogen for 1990.

Musik på rejsegrammofonen

Ebba Holm og hendes søster Ulla omgikkedes vi meget på tedringsplanet, ofte gameret med musik på rejsegrammofonen. Ebba, som mor havde gået på akademiet med, ringede manges en gang og spurgte om vi skulle have "en spille" i aften, og mit første møde med Schuberts Müllerlieder stammer fra en aften i Holmehuset med rejsegrammofonen fremme på bordet og petroleumslampen tændt.

Ulla og Ebba Holm var et sødt charmerende harmonisk, om end noget uegalt, søskendepar. Ulla, den klarhjemede grosserer. Ebba, den følsomme kunstner. Ulla var altid svagelig og sygelig – i hvert fald ifølge egne udtalelser – og blev loyalt støttet af søster Ebba, som til gengæld virkede kernesund. Men de supplerede hinanden godt.

Jeg nåede lige at opleve deres far Adolph, der havde ladet huset bygge i 1906 og som med sine barske og knappe bemærkninger - bare den måde han kunne sige God Dag på! - mest af alt mindede om en pensioneret britisk oberst fra kolonitidens glansperiode. Hvad han var grosserer i og siden efterfulgtes af sin datter i, husker jeg ikke, men han havde gjort det godt. I hjemmet i Anker Heegaardsgade i København hang blandt andet flere af Hans Smidts billeder på væggene. De to ugifte døtres fremtid var sikret.

Nutiden sikrede de selv ved omhyggeligt og pertentligt at passe hus og have, sidstnævnte dog med hjælp til det grove af Anders Christiansen, arbejdsmand hos murerne Johs. og Fritz Poulsen om dagen og havemand om aftenen. Han var et rart og hjælpsomt menneske, som boede i det gamle hvide hus mellem æggeNielsen i villa Borshøj og ostemanden Friis-Jensen.

De lokale handlende

Mens Nielsen kun solgte æg til folk, han kendte, solgte Friis-Jensen ost til alle. Først fra den lille hestevogn, som bragte ostebutikken ud til

alle i området efter en tidsplan med vistnok ugentlige besøg hvert sted, siden fra sit nybyggede røde butikshus henne ved siden af købmand Jørgensen i Købmandshuset. Og endelig var der jo ismejeriet overfor stationen, ned ad trappen til det lavloftede hvide og rene butikslokale. Var det ikke Svendsen de hed, ham og hans søde kone? Også Svendsen kørte ud med mælk fra Ørekilde Mejeri i Orby hver dag.

Det med at køre ud med butikken på fastlagte besøgsrunder var jo noget, der gjaldt mange handlende. Vi fik ved døren besøg udover de to førstnævnte, af slagter, fiskemand, bager og grønthandler, ikke at forglemme postbud Lauritz Nielsen, som både afleverede og modtog breve til videre forsendelse mod kontant betaling af portoen oppe i hoveddøren, og endda fik tid til en sludder og en lille kop kaffe ind i mellem. Er der nogen der siger, at serviceniveauet er hævet i nyere tid?

»Spejlbillede« malet af Mary E. Havnig ca. 1913

I bil fra København

Et helt kapitel for sig var transporten af os og vores habengut fra Osterbrogade 82 i København. En sommerudflytning til flere måneders landophold og senere hjemigenflytning var en ret omfattende operation for os, der ligesom langt de fleste familier dengang ikke havde bil selv.

Men vi havde Lauritz Corneliussen, og æret være hans minde; thi foruden sin bil havde han sin stoiske ro og sin store, om end måske lidt tilknappede, hjælpsomhed. Intet syntes at kunne bringe ham ud af fatning, end ikke vores godsmængde, der foruden førnævnte tre personer skulle anbringes i og på hans bil nr. B 417, såvidt jeg husker.

Vi skulle have cykler med, en stor kurvekuffert, som alle pænere familier dengang havde, diverse mindre kolli, nogle papkasser med fødevarer samt endelig en stor oval zinkbalje med vores pelargonier og andre potteplanter, der skulle med på landet for at overleve.

Tagbagebæreren blev fyldt op i god højde og alt surret forsvarligt fast, cykler og zinkbalje kom på bagebæreren, der blev klappet ned bagpå, og al resterende gulvplads mellem og omkring vores seks pasagerben blev udfyldt med diverse.

Allerede det at få pakket det hele sammen på og i bilen var et stort og kompliceret arbejde for Corneliussen, men hertil kom, at vi boede på 4. sal, så det var mange ture op og ned ad trapperne den gode Lauritz skulle foretage, uden en sur bemærkning.

Var datidens varme sommervejre over os, kunne hele ceremonien afsluttes med en Chabesovand inden afgang, mens den fuldt pakkede vogn bare stod alene og ventede ved gadedøren. Jeg tror nok, at man stjal mindre dengang, eller også er det en af de almindelige lyserøde erindringsforskydninger.

De gode gamle dage sluttede i 1939

For yngre mennesker og ditto senere tilflytte de bør lige bemærkes, at når vi bevægede os til fods på diverse veje mellem diverse huse, var det på sandede markveje, opkørte hjulspor med græsabat imellem. Vi gik langs marker, Stuebjerggårds sandede jorder, hvor køerne gik i tørslagens cirkel, eller hvor lidt tyndhåret kom stod og håbede på lidt vand fra Vor Herre, mens fårene gik på de magreste jorder mellem

»Pyramiden« fra Havnings hus. Malet af Mary E. Havnings ca. 1937

(Foto Stig Olkjær)

gule evighedsblomster med den krumhornede vædder som vogter.

Der var ingen asfalt uden på landevejen, og der var langt færre huse. Gårdene blev endnu drevet som landbrug, og københavnere boede ikke i typehuskvarterer men på pensionater, på Vesterpris, Badehotellet, Helenekilde, Kildegård, Julsgård, Poulstrup, Tisvildehus, Tisvilde Kro, Hotel Tisvildeleje og Højbohus, samt muligvis flere endnu, hvis navne er blevet arkiveret i glemmebogen. Alt dette var de gode gamle dage, en fortid der for min erindring i Tisvildebelysning holdt op en lys sensommeraften d. 3. september 1939. Jeg stod ved stuens vindue og så ud mod nord, ud over Carl Pedersens marker, mod den store lyse aftenhimmel, der i september kan have en egen renhed og klarhed. Radioen spillede fra en eller anden tysk station Beethovens 7. symfoni, og alt åndede fred, om end en lidt anspændt fred på grund af tyskernes indmarch i Polen 2 dage før.

Pludseligt, og ret så umusikalsk, blev musikken afbrudt og en speaker læste en meddelelse op. Den var henvendt til det polske folk og begyndte med ordene: "Achtung, Achtung Warschau". Det var en opfordring til kapitulation, og her begyndte fremtiden, Verdenshistorien.

Fortiden var forbi - og blot som en svag afglans af det, der nu kun er minder, er disse linier skrevet i en forvirret tid, som en dag også vil blive "de gode gamle dage".

Jørgen Havning

Dagligliv i Tibirke og Tisvilde

Flv. tømrermester og antikvitethandler

Ove Westphal fortæller om

barndomstiden og forretningslivet.

Af Ove Westphal

Som gammel Tibirke- og Tisvildeborger, født 1/5 1916 og medlem af Vejby- Tibirke Selskabet fra start, vil jeg gerne fortælle om min oprindelse og om forretningslivet fra barndomstiden og fremover.

Min far var Carl Gustav Larsen, født 17/9 1878, søn af Lars Knudsen, f. i Annisse 1/6 1811 og min farmor Inger Catrine Jensdatter, f. i Smidstrup 12/4 1838. Farfar og farmor boede i et gammelt faldefærdigt hus på hjørnet af Tisvildelundevej og Bækkebrovej (før Tibirkevej). Huset blev nedrevet 1908.

Min mor var Johanne Sophie Westphal, f. 15/4 1885 , datter af købmand og baker Johannes Chr. Westphal og hustru Caroline F. Nielsen, som var ejer af Unnerup møllebageri og købmandshandel

Ove Holger Westphal
(Foto Stig Olkjær)

fra 1873-1898. De solgte og flyttede og købte Tibirke købmandshandel 1898 af købmand Thorup, som startede ca. 1895.

Min mormor, Caroline Westphal, døde 9/8 1890, og som tiden gik fandt Westphal sig en ny kone, Marie Andrea Frederikke født Nielsen, stedmoder til min moder og fire søstre: Anna, f. 1878, Augusta, f. 1879, Emilie, f. 1881, Elisabeth, f. 1882 og Johanne, f. 1885.

Min morfar, Johannes Chr. Westphal, døde 9/7 1901, men forretningen fortsatte med Marie Westphal og min moster Anna, som var meget vellidt af kundeme. Det var en blandet landhandel med en lang trædisk med mange skuffer til mel, gryn, sukker m.m.. På disken stod balancevægten og den store vægt med udregning. Kaffemøllen var der også. Kagedåser med fine ornamenter på forsiden.

Hele bagvæggen var dækket af reoler fyldt med tobak, skrå, kaffetilsetning, te m.m. Bag disken smørdritlen og lidt derfra sæbespanden, øl og vand m.m.. I bagbutikken hang telefonen og på ydervæggen petroleumspumpen. Alt blev tappet på flasker eller afvejet på stedet.

Ude på lageret lå flere sække groft salt, der blev brugt meget. Alle købte en og op til flere kasser høstsild til nedsaltning, og mange slagtede grisen og saltede flæsk og skinker for senere rygning.

På loftet stod eller lå flere sække med sukker, mel, havregryn m.m., flere ruller hegnstråd, hønsenet, div. redskaber, reb, snore m.m.. Jeg glemmer heller ikke kandis, bolcher, lakridsrod og flødekarameller til een øre (kandis kostede fem øre og lakridsrod 10 øre).

Caroline Westphal

Model for Julius Pauls en

Udbringning af varer op i lundene eller ud i Tibirke bakker med islænderen »Pjevs« spændt for den lille fjedervogn. Ca. 1925 var det min bror Helge og sommetider Finn, som kørte ud med varer. Jeg fik sommetider lov at køre med.

En dag var vi oppe hos professor Julius Paulsen, og der var en stor Skt. Bernhards hund, der satte tænderne i Helges lår. En anden gang var min søster Gerda Elise også med, da Pauls en spurgte: »Kan jeg ikke låne de to unger?«, og vi blev placeret på grøftekannten af Kædemosegårds mark, og der blev lavet et pænt maleri af os.

Vi fik besøg af Paulsens døtre, fru Inger Liisberg og fru Merete Karl Jensen i dengang vores marskandiser- og antikforretning. For gammelt bekendtskab inviterede vi på et glas vin i gårdhavens overdækkede terrasse. Så spurgte fru Liisberg, om jeg ikke kunne lave en lignende terrasse til hende. Det gjorde jeg, og det blev der en fin handel ud af. De fik terrassen og vi et maleri, en hjort udført af Liisberg samt tre bind af Weilbachs kunsterleksikon.

Mine forældre blev viet d. 13/9 1908 i Tibirke Kirke. De købte en byggegrund - nu Tibirkevej nr. 13- og opførte det røde murstenshus, som naboerne kaldte et slot. Min far var udlært karetmager hos

Johannes Chr. Westphal

Niels Møller i Unnerup, men grundet ophør måtte han fortsætte resten af læretiden hos karetmager Jensen i Frederiksværk og fik et fint svendebrev.

Noget af det første, han udførte, var trækvogn og trillebør til murermester Kielberg fra Hillerød, som opførte Tisvilde Badehotel. Men næsten alle bønderne fra Vejby og Tibirke Sogne kom med vogne og redskaber for reparationer. Senere - fra ca 1914 - gik han over i tømrer-snedker- og bygningsfaget og har tegnet og opført en lang række huse, gårde, nye stuehuse, skoler, Ørekilde mejeri 1915, Helsingørsk præsteforpagtergård, det samme i Blistrup og en lang række sommerhuse, og flere villaer i Holte, Lyngby og København m.m..

Carl Gustav Larsen

Den 9. april i København

Jeg blev udlært som tømrer d. 26/4 1936 hos min far. Efter en kort tid hjemme arbejdede jeg for snedker Jørgensen i Tibirke og en tid for tømrermester E. Sylvest, Rågeleje og derefter ca. 1 1/2 år hos firmaet Toft-Nielsen og Vallø i København. Jeg begyndte ca. 14 dage før d. 9. april 1940 og oplevede hele invasionen med lange kolonner af militærkøretøjer.

Den morgen var jeg i tvivl, skulle jeg tage på arbejde?

Jeg cyklede ud til Hovedstadens Brugsforening i Århusgade for at montere nogle porte. Men det blev ikke til ret meget den

dag. På hjemturen oplevede jeg at se værnemagten indtage Østerbro kaserne.

Firmaet udførte næsten alt arbejde på de danske kaserner. Jeg var i Værløse med ni garageporte og på den nye husarkaserne i Næstved med 54 porte og en stor foldevæg til deling af ridehuset. På samme sæt var vi på Randers dragonkaseme og opsatte en lang række porte ved tankstationer på Sjælland og Lolland og desuden mange garageporte hos private i det københavnske område.

Derefter kom jeg hjem og blev kompagnon med min far og virkede ca. 30 år som mester og drev derefter marskandiser- og antikforretning i 20 år. Forretningen lukkede 30/8 1991.

*Købmandsbutikken i Tibirke som familien Westphal overtog i 1898
(Postkort udlånt af Allan Rasmussen)*

Skoletiden i Tisvilde

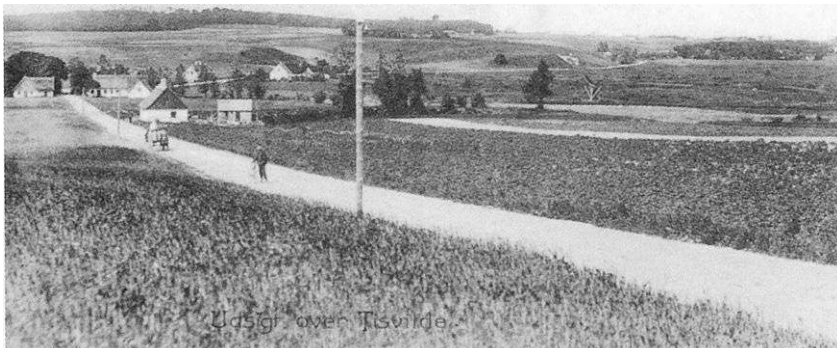
Om min skoletid i Tisvilde by kan jeg fortælle, at jeg begyndte i første klasse hos frk. Moe, som var datter af Bornholmermaleren Louis Moe. Hun var vældig rar. Vi begyndte med morgensang »1 østen stiger solen op« og sluttede med

»Klokken slår - tiden går«. Jeg gik der i tre år. Derefter op til lærer Skousen, som også var rar og venlig - når man opførte sig ordentligt! Engang var der en af drengene, som var meget uvorn; han måtte op og lægge sig på Skousens knæ, og så vankede der tre slag med spanskkrøret. Knægten blev skruptosset og rendte hovedet lige mod læreren. Dette bevirkede en ekstra tur inde på det private kontor. Så kom fru Skousen og sagde: »Så lille far, nu må det være nok!«. Jeg gik ud af skolen ved min konfirmation d. 5/10 1930.

Den næste købmand - nabo til forskolen - var Edward Petersen og senere sønnen Hartvig Petersen. Den startede ca. samme tid som Tibirke købmandshandel og var ligeså en blandet landhandel med alt, hvad dertil hører.

Datteren Helene hjalp til med at cykle ud med varer. Jeg husker også der i skoletiden, når vi gik ind til Hartvig og købte lakridsrod eller kræmmerhusbolcher.

En anden ting at nævne er sprøjtehus et for enden af kastaniealleen. Når der var meldt brand, måtte klokker Thomsen hurtigt ud og klimte med kirkeklokkerne for at samle hjælp til slukning. Jeg mindes, at min far fortalte om dette. Jens Larsens gård i Holløse var ved at brænde i 1915, og Chr. Jensen, Holløse, var med. De rejste stiger og kravlede med spande og vandslanger op på taget og fik slukket ilden. De blev præmieret af brandselskabet med hver en sølvske, som jeg og Jensens datter, fru Damgaard Olsen, stadig er i besiddelse af.

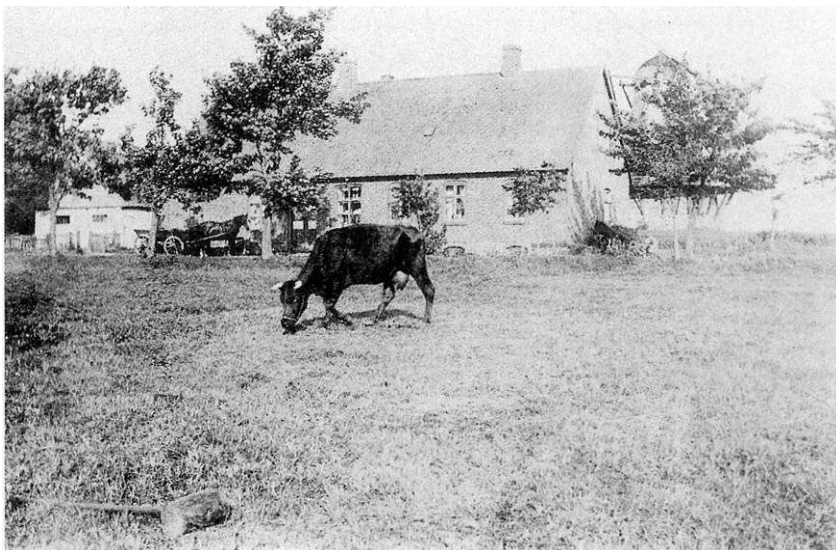
Holløsebakken (Postkort fra før 1907 – udlånt af Allan Rasmussen)

Forretningslivet

Lidt mere om forretningslivet. Det grå hus lige ved siden af den gamle stråtekte skole, som startede med skolelærer Bro (min far gik der fra 1885). Her boede gartner Knudsen og handlede med grøntsager, kartoffelhandel m.m.. Det foregik fra kælderen. Senere kom købmand Jensen og derefter Koblegaard og flere andre. Jensen skar tørv i Tisvilde mose i stor stil under krigen 1940-45.

Derefter slagtermester Jens Larsen med slagtehus og butik - kreaturhandler og landmand; det var en god forretning med god betjening. Jeg husker specielt, når min far fik udbetalinger i checks på byggeri. I stedet for at tage til Helsingør gik vi ned til fru Larsen og fik vekslet. Tegnebogen var altid i orden.

En gang om ugen kørte sønnen Knud ud med slagtervarer, og min kone Dorthe spurgte efter skært kød. Det var ikke kommet med, men de havde udsalg i Tisvildeleje. »Det var en skam«, siger Knud, »for min kone nede pålejet har sådan noget godt inderlår!«.

Unnerup Møllebageri

Sønnen Karl fortsatte kreaturhandelen og landbrug en del år for senere udstykning og salg.

Derefter det gamle stråtækte bindingsværkshus, som var Oscar Andersons butik også kaldet »Sulebiksen«, viktualie og ostebutik. Nogle fantastisk søde og rare mennesker. Fru Anderson gjorde alt for kundeme. En dag kom en dame og klagede sin nød. Hun skulle have gæster, og hvad gør man så? Fru Anderson gik ud i sit køkken efter en færdig steg -lige til at sætte på bordet. Dagen var reddet for damen. Datteren Dagmar hjalp med i butikken, men når der kom en kunde for at købe et stykke rigtig gammelost, måtte hendes mor træde til.

Senere blev det gamle hus jævnet med jorden, idet en ny forretning blev opført lige ved siden af den gamle butik. Den blev delt op i to dele, slagte afdeling og almindelig kolonialbutik (»Den lille butik«).

Lige efter »Sulebiksen« var der cykelværksted en tid med Carl Halle, som senere flyttede til Unnerup, og senere kom andre til sammesteds. Men på den anden side af vejen lå »Venners minde«, og der var cykelværksted og barber- og frisørsalon hos Jensen også kaldet »Babutten«. Han gik altid med et langt skødeforklæde, og så tyggede han skrå, så det hang ud af mundvigene. Men han var en flink fyr at komme hos. Barberstuen lå ovre i »Venners minde«. Jeg blev klippet hos ham ca. 1925-30. Cykelværkstedet og huset »Venners minde« er væk, - nedrevet på grund af vejregulering - og det nye hus, som beboes af familien Petersen, har jeg været med til at bygge.

Lige overfor lå bagermester Larsens butik med altid frisk brød og med alt, hvad der hører til. Min bror Povl var en tid medhjælper i bageriet, og bager Jensen, som boede nærvæd os, hjalp til. Der var en fast ugentlig brødtur med hestekøretøj. Det var brødkusk Otto Larsen fra Taagerup og senere Oline Svendsens Erik, der kørte turene. Man kaldte ham den syngende eller fløjtende bager.

Den næste forretning var Adolf Poulsens og Peter Nielsens snedkerværksted og ligkistemagasin i et gammelt stråtekt hus, som senere -ca. 1915- blev starten på Poulsen og Nielsens tømrer- og snedkerværksted ved Stuebjerggårdsvej.

Til slut malemester Bengtsens forretning, som var et fint anerkendt firma med flere svende. Der var også udlejet lokaler til manufaktur fra Jakob Nielsen i Helsing. Bestyreren - en dame fra Helsing egnen, blev gift med min farbror Frederik, som udvandrede til Eglebendt i Minnesota, USA, 1912-13.

Fogedgårdens Brand

Fogedgårdens brand i 1958 var en slem oplevelse. Jeg var alene hjemme, da Laurits Olsen med dengang Zoneredningskorpsets sprøjter kom fra Helsing. Jeg kørte straks derned og oplevede det frygtelige syn at se alle de gamle antikke ting blive flammernes bytte. Den nat blev jeg udtaget til brandvagt, og sammen med flere andre gik vi et par dage og passede på. Familien Chr. Nielsen fik midlertidigt ophold på Skovridergården.

Fogedgaarden i Tisvilde tegnet af Kaj Walther

Efter nogen tid kom Nielsen en dag over til os og spurgte, om jeg ville tegne og give overslag på en ny gård. Nielsen medbragte selvet grundrids. Jeg tegnede og regnede priser ud på hele byggeriet. Vi blev enige om en samlet entrepri-sesum, og jeg stod som entreprenør for den nye gård, som ligger på Vejbyvejen, lige før viadukten.

Tisvilde, januar 1994

Ove Holger Westphal

PS. Indtil før 15 år siden hed jeg også Larsen. Men for at føre Westphal-navnet videre til børn og børndøm sløjfede vi Larsen.

*Vejby-Tibirke Selskabet handler ikke bare om historieskrivning,
men også om områdets nutid og fremtidige udvikling.*

*Derfor har årbogsudvalget bedt biolog Ida Dahl-Nielsen
redeøre for Amtets planer omkring Arresø*

Lavvandet sø i Holløse Bredning

en del af Arresøplanen

Af Ida Dahl-Nielsen

Arresøens tilstand skal forbedres, så der igen kommer et varieret dyre- og planteliv i søen. Et af tiltagene er etablering af lavvandede søer i oplandet. I Holløse Bredning er der planlagt en lavvandet sø.

Arresøen - en grøn spand maling om sommeren

Det er en kendsgerning at Danmarks største sø, Arresøen er meget forurenet; så forurenet, at der stort set ikke er nogle rovfisk i søen. De kan nemlig ikke se deres bytte, fordi vandet er så uklart. Det uklare vand skyldes store mængder af alger, der specielt om sommeren blomstrer kraftig op på grund af mange næringsstoffer.

Det er især fosfor, der er den afgørende faktor for algernes vækst, og der er store mængder af dette næringsstof i søen. Igennem de sidste mange årtier er der blevet tilført rigtig store mængder fosfor til søen, og skal tilstanden i søen forbedres således, at der igen kan komme et alsidigt plante og dyreliv i søen, må belastningen af næringsstoffer bringes ned.

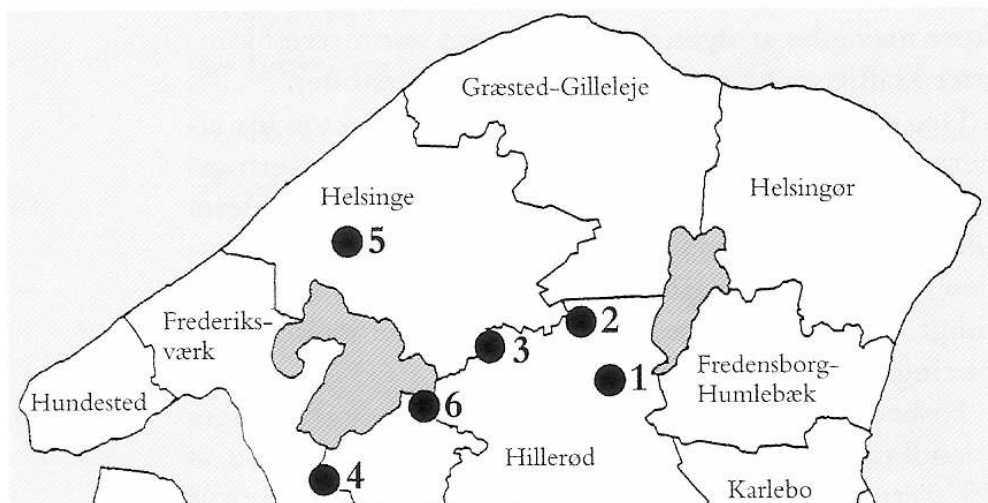
Forbedret rensning af byernes spildevand og ændringer i landbrugets produktionsmetoder, har siden midten af 1970'erne betydet en væsentlig nedgang i tilledningen af især fosfor til Arresø; men der er stadig et stykke vej igen. Derfor har Frederiksborg Amt i Regionplan 1993 vedtaget

en plan for, hvordan fosfortilførslen kan bringes ned på et acceptabelt niveau. Planen går ud på, at tilledningen inden år 2000 skal være bragt ned til omkring 6 tons fosfor. Men de ophobede mængder fosfor, der er i søens bund, er så store, at det derefter vil tage yderligere 20-30 år, før tilstanden i søen vil være acceptabel.

Tilledningen til Arresø har tidligere været oppe på næsten 100 tons om året, hvoraf en meget stor del stammede fra bysamfund, især Hillerød. Siden hen er tilførslen faldet betydeligt, således blev der i 1993 tilført ca 15 tons til søen.

Amtets plan for Arresø indebærer følgende tiltag, der skal begrænse fosfor tilledningen til søen: forbedret rensning af spildevandet fra byerne og fra enkeltejendommene samt ekstensivering af landbrugs driften, især på lavbundsarealer og de skrånende arealer ned til sø og vandløb. Men disse forhold er ikke nok til at gøre søen ren. Derfor skal der også etableres lavvandede søer i oplandet.

Figur 1. De seks områder, der skal etableres: 1. Strødam Enge 2. Solbjerg Engsø. 3. Alsonderup Enge. 4. Lyngby Mose. 5. Holløse Bredning. 6. Klemmemosen.

Søprojekter i Arresøens opland

Der er planer om at etablere i alt seks lavvandede søer i oplandet til Arresøen. Søerne skal forsinke vandtilførslen til Arresøen. Forsinkelsen betyder, at fosforet får tid til enten at bundfælde sig eller binde sig i mere eller mindre uopløste uorganiske forbindelser eller i planter og mikroorganismer. Derudover er søerne med til at skabe flere vådområder - en naturtype, der inden for de sidste 100 år har været i tilbagegang.

Søerne er valgt ud fra gamle kort fra 1855, som viser tidligere naturlige vådområder, og placeringen fremgår af figur 1. Den første sø, Solbjerg Engsø ved Kagerup, blev etableret i 1993.

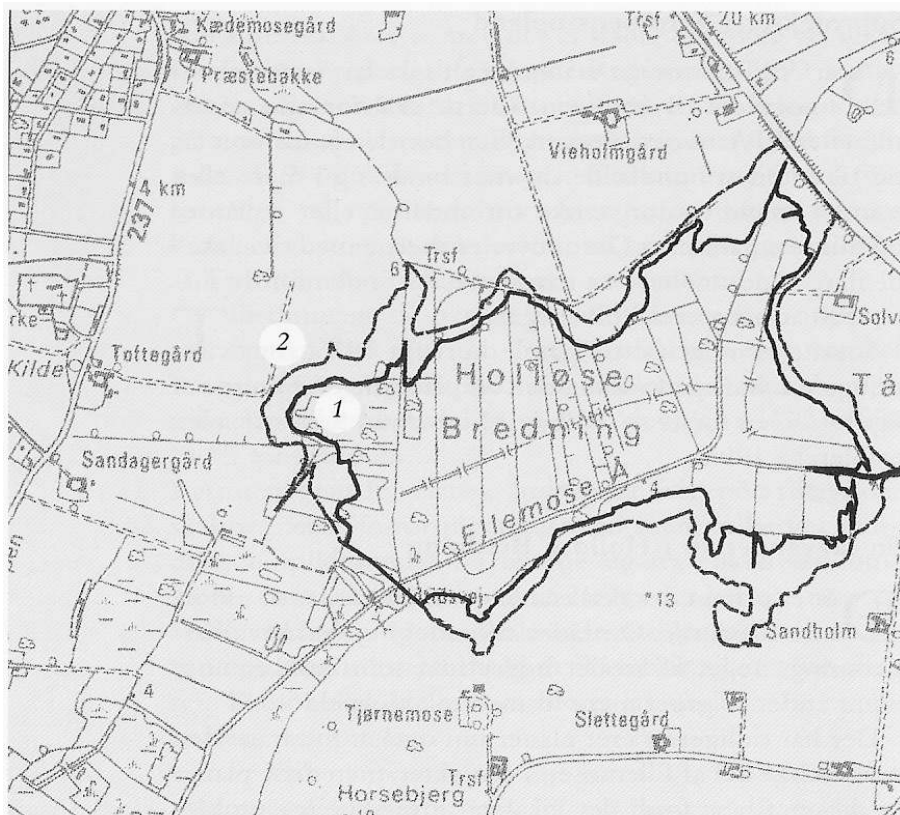
En lavvandet sø i Holløse Bredning

Det er planen der skal etableres en lavvandet sø i Holløse Bredning. Området anvendes i øjeblikket til afgræsning, noget af arealet ligger hen som braklægning, mens andet er groet mere til med pil, bjørneklo osv.

Der har tidligere været planer om også at inddrage den nordøstlige del af Ellemosen i projektet, men disse planer er droppet bl.a. fordi det vil give uoverskuelige problemer med Oltidsvejen, der i så fald ville komme til at ligge midt i den lavvandede sø. Heller ikke den sydvestlige del af den meget naturskønne mose vil blive berørt af projektet. Området her er præget af mose med birkeskov, pilebuske, enkelte græsningsarealer og tørvegrave, og her er flere sjældne planter og dyr.

Holløse Bredning var tidligere et stort vådområde, men de sidste mange årtier har området været afvandet. Der er bygget dæmninger langs åen, og el-pumper sørger i flere måneder af året for, at vandet ledes bort fra de bagvedliggende arealer og ud i åen.

Moser og enge udgjorde tidligere meget store dele af det danske land, men disse naturtyper er blevet meget sjældnere. I mange årtier opdyrkede vi stor set al den agerjord, der

Figur 2. Lavvandet sø i Hollose Bredning. 1-Søgrænse. 2-Påvirkningsgrænse.

kunne indlemmes i en intensiv landbrugsproduktion. Det skete omkring århundredskiftet efter devisen »Hvad udad tabes skal indad vindes«.

Hvad vi måske ikke var klar over på dette tidspunkt under inddæmning/ dræning af mose og engarealer, var deres betydning i naturens puslespil og store husholdning med næringsstoffer. De oversvømmede enge og lavvandede søer tilbageholdt store mængder næringsstoffer, som så kom kreaturerne - og dermed bønderne til gode når vandet trak sig naturligt tilbage og efterlod frodig græsvækst til hø og afgræsning. Dette system kan og må vi benytte os af igen i stedet for det nuværende, hvor vandet blot skynd-

somt pumpes væk og ledes hurtigt væk af snorlige kanaler/åer.

Projektet i Holløse Bredning er på mange måder en tilbageførsel til tidligere tiders arealanvendelse med flere vådområder. I praksis vil området i højere grad komme til at ligne naturen, og det, der var inden man i 1930'erne byggede diger og opsatte elpumper for at afvande området.

Helt konkret er der planer om at etablere en lavvandet sø med omkringliggende engarealer. Indtil videre foreligger der kun en forundersøgelse, men der vil på et senere tidspunkt blive udarbejdet en mere detaljeret projektbeskrivelse for etablering af en lavvandet sø i Holløse Bredning. Dette projektforslag vil blive sendt i høring.

Den planlagte sø vil fa et areal på ca 58 ha, og rundt om søen vil der blive et knap 22 ha stort engområde. Søen vil fa et vandspejl i kote 4.25 og gennemsnitsdybden vil blive 0,70 m.

Et fugle-Eldorado

Søen forventes at fa et alsidigt dyre- og planteliv. Undervandvegetationen formodes at komme til at dække knap 1/3 af bundarealet, og vil være domineret af arter som blandt andet vandpest og vandaks. Der vil komme til at leve fredfisk som skaller og eventuelt nogle rovfisk som gedder. Fuglelivet vil blive meget varieret.

Man ser tit i forbindelse med etablering af nye søer, at der indfinder sig mange forskellige arter i starten, og at arts antallet klinger nogen af i løbet af et par år. Men der er ingen tvivl om, at området vi blive et fugleeldorado.

Søen forventes, når den efter nogle år har indfundet sig i en ligevægt, at kunne tilbageholde omkring 240 kg fosfor om året. Det svarer til ca 1/3 af det fosfor, der vil strømme til området. Beregninger viser, at de seks lavvandede søer i oplandet til Arresø tilsammen vil kunne tilbageholde godt 2 tons fosfor pr. år.

Udsigt over Ellemosen med Oldtidsvejen som ikke omfattes af projektet.

Holløse Bredning udgør terrænmæssigt et rimeligt hensigtsmæssigt areal, idet det er nogenlunde skålformet. Herved bliver det kun nødvendigt med dæmninger få steder bl.a. mod syd mod Ellemosen og Oldtidsvejen.

Ud over Oldtidsvejen er der en række andre forhold, der skal undersøges nærmere i forbindelse med en detailprojektering. Det gælder f.eks. påvirkning på omkring liggende arealer, forhold for en ejendom, der kommer til at ligge lavt mv.

Etableringen af søen vil ske i et samarbejde mellem Tisvilde Statsskovdistrikt (der hører ind under Skov- og Na-

turstyrelsen, Miljøministeriet) og Frederiksborg Amt. Stats-skovvæsenet vil stå for opkøb af arealerne og amtet står for projekteringen og udførelsen.

Projektet vil direkte komme til at berøre de knap 40 lodsejere, som har parceller i området. Landskabsafdelingen ønsker at få en konstruktiv dialog i gang med disse lodsejere.

Ida Dahl-Nielsen, biolog, Landskabsafdelingen, Frederiksborg Amt